

Politický kontext

Rodová rovnosť je základnou zásadou a neoddeliteľnou súčasťou ľudských práv a zároveň aj nevyhnutnou podmienkou pre to, aby sa ľudským právam mohli tešiť všetci ľudia a aby ich aj mohli uplatňovať. Podľa Viedenskej deklarácie a Akčného programu sú „ľudské práva žien a dievčat neodcudziteľnou, neoddeliteľnou a nedeliteľnou súčasťou univerzálnych ľudských práv“. Táto deklarácia tiež vyzýva k zohľadňovaniu ľudských práv žien vo všetkých aktivitách Organizácie spojených národov (OSN). Ľudské práva žien ďalej vymedzujú a zaoberajú sa nimi viaceré medzinárodné a európske právne nástroje.

Medzinárodné nástroje a právne predpisy v oblasti ľudských práv

- Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW) definuje ľudské práva žien ako ľudské práva.
- Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (2007) je jediným medzinárodným nástrojom v oblasti ľudských práv, ktorý ratifikovala EÚ.

Nástroje a právne predpisy Európskej únie v oblasti ľudských práv

- Zmluvy o Európskej únii, napr. Zmluva o fungovaní Európskej únie (2009, prepracované znenie), potvrdzujú zásadu rovnosti a povinnosť EÚ odstrániť nerovnosti a vyzývajú členské štáty, aby pri tvorbe a realizácii politik usilovali o odstránenie diskriminácie.
- Charta základných práv Európskej únie (2000) posilňuje všeobecný legislatívny rámec pre ľudské práva v EÚ, ustanovuje zásadu rodovej rovnosti a zakazuje diskrimináciu, zaručuje všetkým právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces.
- Smernice Európskej únie, ktoré sa týkajú rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (2006/54/EÚ), dôkazného bremena v prípadoch diskriminácie na základe pohlavia (97/80/ES), práv obetí trestných činov, pojmov rodovo podmienené (motivované) násilie a násilie páchané blízkou osobou (2012/29/EÚ).
- Stratégia rovnosti žien a mužov 2010 – 2015 vyzýva členské štáty, aby v právnych predpisoch a politikách zohľadňovali odlišné potreby žien (vrátane prelínajúcich sa nerovností) a zavádza chápanie násilia páchaného na ženách ako porušenia ľudských práv.

- Európsky pakt pre rodovú rovnosť 2011 – 2020 vyzýva členské štáty, aby prijali potrebné kroky na boj proti diskriminácii v rôznych oblastiach spoločenského života.
- Európska stratégia pre oblasť zdravotného postihnutia 2010 – 2020.
- Rámec EÚ pre národné stratégie integrácie Rómov do roku 2020,
- Rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV z 19. júla 2002 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

Strategické ciele Pekinskej akčnej platformy a ukazovatele EÚ

Všetky členské štáty ratifikovali Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a sú preto právne viazané vykonávať tento dohovor podľa zásady náležitej starostlivosti. Ako súčasť tejto povinnosti členské štáty pravidelne predkladajú národné správy o prijatých opatreniach Výboru pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien, ktorý tieto správy analyzuje a vydá konkrétne odporúčania. Národné správy sú doplnené tieňovými správami vypracovanými organizáciami občianskej spoločnosti v jednotlivých krajinách. Okrem toho Európska komisia vydáva výročné správy o rovnosti medzi ženami a mužmi. Oblasť ľudských

- I.1.** Presadzovať a chrániť ľudské práva žien úplným zavedením všetkých nástrojov v oblasti ľudských práv, najmä Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW).
- I.2.** Zabezpečiť rovnosť a nediskrimináciu v právnych predpisoch aj v praxi.
- I.3.** Dosiahnuť právnu gramotnosť (t. j. posilniť kompetencie žien v právnych otázkach).

práv nebola na úrovni EÚ v rámci monitorovacieho procesu Pekinskej akčnej platformy doteraz preskúmaná.

Najnovšie údaje a informácie o týchto ukazovateľoch poskytuje databáza Women and men in the EU – facts and figures (Ženy a muži v EÚ – fakty a čísla) vypracovaná Európskym inštitútom pre rodovú rovnosť. Je k dispozícii na: <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>.

Zistenia vyplývajúce z celoeurópskych údajov

Antidiskriminačné právne predpisy sa ťažko transponujú a vykonávajú

Podľa Siete právnych expertov Európskej komisie je uplatňovanie smerníc v oblasti rodovej rovnosti v istých prípadoch obmedzené. Uplatňovaniu rodovej rovnosti bráni napríklad zväčša rodovo neutrálny prístup pri tvorbe právnych predpisov aj rozšírenie stereotypov v právnych a súdnych inštitúciách. Podobne sa v roku 2012 priemerne len 22 % obyvateľov v 27 členských štátoch EÚ domnievalo, že ich vlády účinne bojujú proti všetkým formám diskriminácie.

Štrukturálne a inštitucionálne prekážky zabraňujúce ženám v prístupe k spravodlivosti

Ženy čelia v prístupe k spravodlivosti špecifickým štrukturálnym a inštitucionálnym prekážkam. Môžu byť spojené s nákladmi na súdne konanie. Súdny a polícia navyše nemusia dostatočne chápať problém násilia páchaného na ženách. V dôsledku nedostatočnej koordinácie medzi súdnymi a trestnými inštitúciami počas vyšetrovania a zhromažďovania dôkazov sa tak od žien, ktoré boli vystavené násiliu, môže vyžadovať opakované vypovedanie o skúsenosti s násilím aj opätovné podstúpenie lekárskeho vyšetrenia. Výsledné zdĺhavé súdne konania a sekundárna viktimizácia tak spolu so spoločenským tlakom skutočne môžu odrádzať ženy od toho, aby podali trestné oznámenie.

Stereotypy a nedostatočné zastúpenie žien v polícii a súdnictve môžu znižovať kvalitu služieb poskytovaných ženám a mužom a môžu ženy odrádzať od hľadania podpory. Tradičné postoje a názory spojené s rodovými stereotypmi

môžu viesť na súdoch k rodovej predpojatosti. Práve rodová predpojatosť bola rozpoznaná ako jedna z príčin nízkeho počtu súdnych prípadov vedúcich k odsúdeniu a aj vysokého počtu zastavených trestných stíhaní.

K lepšej identifikácii prekážok, ktorým čelia ženy a k ich lepšiemu posúdeniu by mohol pomôcť zber údajov a výskum na národnej a európskej úrovni.

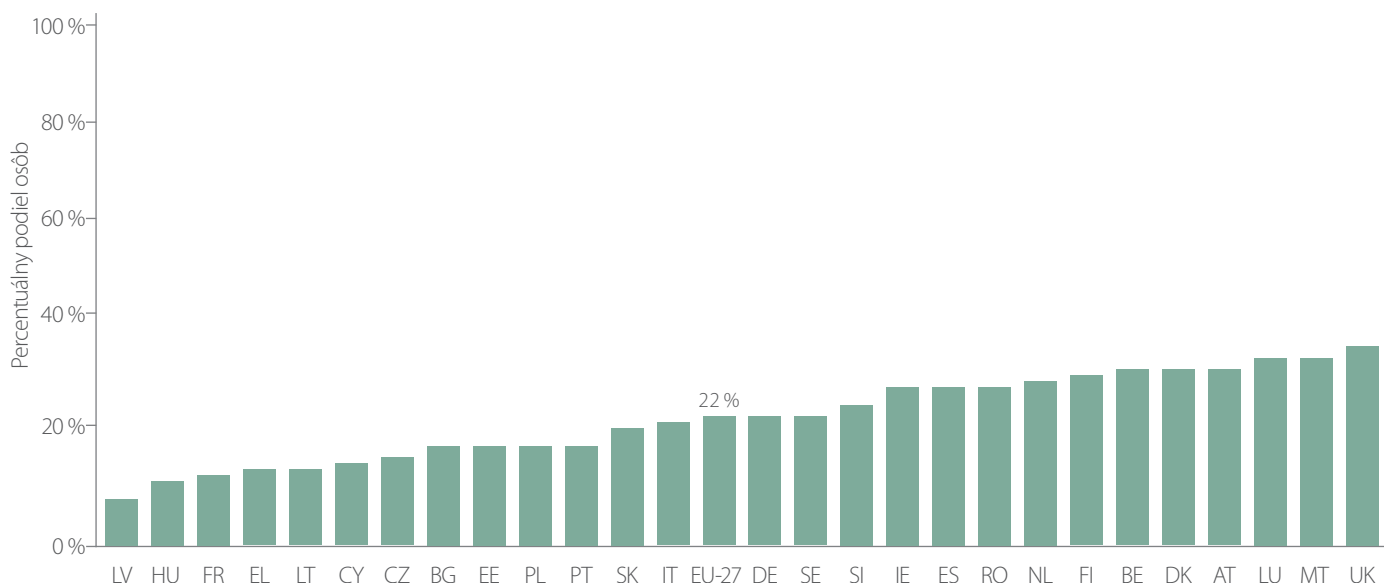
Ženy z rôznych skupín čelia pri uplatňovaní svojich práv rôznym problémom

Ženy nie sú homogénnou skupinou a v prístupe niektorých žien k spravodlivosti môžu ďalej brániť právne, inštitucionálne a štrukturálne, sociálnoekonomické a kultúrne faktory. Preto ženy čelia viacerým formám diskriminácie súčasne. Ak vyjdeme z chápania prelínania nerovností, tak diskriminácia z rôznych a viacerých dôvodov, s ktorou sa ženy stretávajú, je väčšia, ako keby sa jednotlivé typy diskriminácie sčítali dovedna. Takáto diskriminácia sa skôr násobí, pretože skúsenosti s diskrimináciou sú neoddeliteľné a komplexné.

Hodnotenie viacerých prelínajúcich sa typov diskriminácie je zložité, najmä z hľadiska pohlavia

Diskriminácia, v ktorej sa prelína viacero jej typov (intersekcionálna diskriminácia), je komplexný pojem, ktorý sa ťažko definuje, a preto sa v jednotlivých právnych systémoch jednotlivých členských štátov uplatňuje rôzne. Podľa zásady porovnateľnosti je pre posúdenie toho, či osoba bola diskriminovaná, potrebné nájsť referenčný prípad v právnych predpisoch EÚ aj vo vnútroštátnom práve. Najmä v prípade prelínania viacerých typov diskriminácie sa vhodné porovnateľné prípady hľadajú ťažko, čo spôsobuje, že uplatňovanie zásady nediskriminácie je v praxi obmedzené.

PERCENTUÁLNY PODIEL OSÔB, KTORÉ SA DOMNIEVAJÚ, ŽE V ICH KRAJINE SA NA BOJ PROTI VŠETkým FORMÁM DISKRIMINÁCIE VYNAKLADÁ CELKOM EFEKTÍVNE ÚSILIE, 2012

Zdroj: Prieskum Eurobarometer 393, Diskriminácia v EÚ v roku 2012.

Migrantky (vrátane utečieniek, žiadateľiek o azyl a žien bez dokladov)

Väčšina členských štátov priznáva právo na prechodný pobyt na základe predloženia riadnej pracovnej zmluvy. Migrantky však často pracujú v neregulovaných odvetviach a v neformálnej ekonomike. Okrem toho (zväčša rodové rozdiely nezohľadňujúce) právne predpisy týkajúce sa pobytu a zamestnania sa stále viažu na rodinný stav. Pretrváva stav, keď ženy, ktoré vstupujú na územie štátu ako manželky pracujúceho, sú závislé od pokračovania vzťahu s ním. Keď sú napríklad vystavené rodovo podmienenému násiliu, tak je pre ne mimoriadne ťažké získať podporu v systéme trestného súdnictva. Prístup k spravodlivosti je mimoriadne zložitý v prípade migrantiek, ktoré sa v prípade obrátenie sa na právny systém môžu obávať trestného postihu. Tento problém sa týka hlavne obetí obchodovania s ľuďmi a nútenej prostitúcie.

Príslušníčky menšín

Príslušníčky menšín (napr. etnických, jazykových alebo náboženských) majú obmedzený prístup k spravodlivosti, pretože čelia vyššiemu riziku chudoby a sociálneho vylúčenia. Členské štáty však neriešia ťažkosti a prekážky, s ktorými sa stretávajú príslušníčky etnických menšín v prístupe na trh práce, a to aj napriek tomu, že väčšina členských štátov závisí od účasti jednotlivcov na trhu práce pre udržanie svojich dôchodkových a dávkových systémov.

Rómky

Rómske obyvateľstvo predstavuje najpočetnejšiu etnickú menšinu v EÚ, podľa odhadov ju tvorí 6 miliónov ľudí. Aj keď sa na politickej úrovni termín rómske obyvateľstvo bežne používa, zakrýva vnútornú rozmanitosť tejto menšiny. Rómky sa stretávajú s niektorými najvýraznejšími formami marginalizácie a diskriminácie. Často sú vzhľadom na svoje povinnosti v súkromnej sfére aj na pretrvávajúce tradičné chápanie roly ženy v rómskych komunitách vylúčené z verejnej sféry.

Ženy so zdravotným postihnutím

Ženy a dievčatá so zdravotným postihnutím tvoria 16 % celkovej populácie žien v EÚ. V porovnaní so ženami bez zdravotného postihnutia existuje u žien so zdravotným postihnutím 0,5 až 10-krát väčšia pravdepodobnosť, že budú diskriminované.

Lesbické alebo bisexuálne ženy a transrodové osoby

V porovnaní s gejmi a bisexuálnymi mužmi lesbické a bisexuálne ženy, ako aj transrodové osoby častejšie uvádzajú, že sú diskriminované na základe svojho rodu.

Staršie ženy

Ženy vo veku 65 rokov stále čelia špecifickej a značnej diskriminácii, pokiaľ ide o ich prístup k zamestnaniu alebo pri nároku na odškodnenie, v prístupe k súdom a k pomoci polície. Nemusia totiž vedieť o tom, aké služby sú im k dispozícii a nemusia samy seba chápať ako obeť.

Užitočné iniciatívy

Dodržiavanie ľudských práv žien a rovnakého zaobchádzania je súčasťou aktivít viacerých organizácií na ochranu ľudských práv v členských štátoch a v rámci EÚ. Estónske stredisko ľudských práv realizuje v období rokov 2012 – 2015 projekt Sieť pre rovnaké zaobchádzanie, ktorý je zameraný na podporu rovnakého zaobchádzania a na zlepšenie ochrany proti diskriminácii prostredníctvom vytvárania sietí a spolupráce medzi mimovládnyimi organizáciami a strategickej litigácie. Dánsky inštitút pre ľudské práva zverejnil novú správu o stave ľudských práv zameranú na prezentáciu zásadných problémov v tejto oblasti v Dánsku. Správa za rok 2013 sa zameriava na rodovú rovnosť. Oddelenie pre rovnaké zaobchádzanie Dánskeho inštitútu pre ľudské práva pracuje na vývoji metodík na podporu rovnakého zaobchádzania a nediskriminácie [Koleso rozmanitosti, Laboratórium rozmanitosti (pre súkromný sektor) a Laboratórium rovnosti (pre samosprávy)].

POKROKY A PREKÁŽKY V OBLASTI I: ĽUDSKÉ PRÁVA ŽIEN

POKROKY

- Zaistenie rovného prístupu k spravodlivosti bolo uznané ako základný problém.
- Niektoré členské štáty uznali potrebu zaoberať sa viacnásobnou diskrimináciou či prelínaním sa viacerých typov diskriminácie.
- Čoraz častejšie sa uznáva potreba podporovať ženy, ktoré boli vystavené násiliu, čo v niektorých členských štátoch vedie k prijatiu progresívnejších opatrení a podporných mechanizmov.

PREKÁŽKY

- Ženy a muži nepoživajú svoje práva v rovnakej miere.
- Ženy čelia v prístupe k spravodlivosti inštitucionálnym, ekonomickým a kultúrnym prekážkam.
- Pre príslušníčky určitých skupín je domáhanie sa rovného prístupu k spravodlivosti obzvlášť ťažké.
- Ženy, ktoré boli obeťami násilia, stále čelia značným prekážkam pri uplatňovaní nároku na nápravu.
- V tejto oblasti neexistujú žiadne porovnateľné údaje alebo ukazovatele na posúdenie pokroku členských štátov.

Ako ďalej v EÚ

- Vypracovať ukazovatele na posúdenie pokroku členských štátov v oblasti ľudských práv žien.
- Zaoberať sa prekážkami, ktorým čelia ženy a najmä obeť násilia, keď sa v prípade porušenia svojich práv domáhajú nápravy.
- Zabezpečiť ako nevyhnutný predpoklad uplatňovania ľudských práv žien rovný prístup k spravodlivosti pre všetky ženy odstránením hospodárskych, kultúrnych a (rodových) inštitucionálnych prekážok.
- Vypracovať opatrenia na zabezpečenie rovnakého uplatňovania ľudských práv žien a mužov, bojovať proti viacnásobnej a prelínajúcej sa diskriminácii a zaoberať sa špecifickými problémami žien, ktoré boli vystavené násiliu.

Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (EIGE)

Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (European Institute for Gender Equality, EIGE) je centrom, ktoré zhromažďuje a vytvára poznatky o rodovej rovnosti v Európskej únii. EIGE poskytuje podporu tvorkyniam a tvorcom politik a všetkým príslušným inštitúciám v ich úsilí o to, aby sa rovnosť medzi ženami a mužmi stala skutočnosťou všetkých Európaniek a Európanov aj ďalších ľudí. Poskytuje im špecializované odborné znalosti a porovnateľné a spoľahlivé údaje o rodovej rovnosti v Európe.

Viac informácií nájdete na: <http://eige.europa.eu>.

Informačné a dokumentačné centrum (Resource and Documentation Centre, RDC) Európskeho inštitútu pre rodovú rovnosť je inovatívnym a praktickým nástrojom, ktorý slúži ako pomôcka pri vyhľadávaní kľúčových dokumentov a zdrojov údajov o rodovej rovnosti, uľahčuje výmenu poznatkov medzi všetkými záujemcami a záujemkyňami o politiku a prax rodovej rovnosti a ponúka aj online priestor na diskusiu v tejto oblasti.

Viac informácií nájdete na: <http://eige.europa.eu/content/rdc>.

Kontakt

European Institute for Gender Equality
(Európsky inštitút pre rodovú rovnosť)
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LITVA
Tel. +370 5 215 7444, +370 5 215 7400

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9218-650-0

doi:10.2839/494542

MH-04-15-022-SK-C